

Gledališka kritika

Herojska tragedija in herojski podvig

Petra Vidali Sofi Oksanen: Očiščenje, prva slovenska uprizoritev, **SLG** Celje, ogled prve reprize 22. februarja

Če ne bi vedeli, najbrž ne bi verjeli, da je bila drama Očiščenje napisana v tem tisočletju, leta 2007, ko je izšel tudi roman z istim naslovom, ki ga imamo v slovenskem prevodu od leta 2011. Že romani Sofi Oksanen - lani smo dobili še njen prvelec Stalinove krave, preveden je tudi roman Ko golobice izginejo - so neobičajno sodobno branje.

Sofi Oksanen (rojena leta 1977 na Finskem, očetu Fincu in materi Estonki) se sama definira kot postkolonialna pisateljica - v razmerju do ruskega oziroma sovjetskega kolonializma v obdobju 1944-1991. V vseh njenih delih je to žrtveno obdobje estonske zgodovine tematizirano z neprikrito "narodnobuditeljsko" naravnostjo, vendar pa zelo spretno literarno zapakirano in skombinirano z drugimi tematskimi okupacijami. V Očiščenu so politične zlorabe pripeljane na plan predvsem s spolnimi zlorabami, nekoč sovjetski okupatorji in zdaj ruski mafijci posiljujejo Estonke, in točka preloma, zloma, izdaje se protagonistki Aliide zgodi prav iz strahu pred ponovitvijo neznosnega dejanja. Preplet intimnega in javnega, osebnega in občega je v romanu kompleksen in prepričljiv. V dramski obliki Očiščenja je tematski skupek dobro ohranjen, kljub vsemu pa se zdita sestavljenost in celovitost okrnjeni. Četudi sta krivda in greh dobro razporejena med krvnike in žrtve in je protagonistka večdimenzionalna figura (zlorabljana, hkrati pa sama zlorablja druge s svojim neuresničnim in neuresničljivim erotičnim hrepenenjem), njeno finalno dejanje izstopi kot herojski obračun - z okupatorji in z lastno kolaboracijo. Zvrstna oznaka tragedija tako ni neumečna, tragično in herojsko sta dve plati iste medalje z arhaično patino. Poleg tega pa vzpostavi avtorica poligon za bizarno repliko klasične tragedije s postavitvijo vsega ruskega oziroma sovjetskega v vlogo vsemogočnih bogov. V takšni zastavitvi so junaki tragični, ker so brez krivde krivi, saj usmerja njihova dejanja višja usoda.

Po strukturni in tematski prepletenosti javnega in zasebnega se zdi Očiščenje podobno drami Tri zime hrvaško-britanske avtorice Tene Štivičič (ki si s Sofi Oksanen deli tudi letnico rojstva) - obe drami sta družinski kroniki, ki z zgodbo treh generacij žensk izrisujeta tudi širšo družbeno sliko. Obe deli posebej tematizirata položaj žensk; Tri zime s tem, ko izpišejo, kako so nova razmerja v novokapitalističnih družbah izničila pridobitve osvobajanja, pokažejo razvoj "ženskega vprašanja", verjetno najmočnejši element Očiščena sploh pa je podmena, da je v vsak razvoj vikorporirana stalnica - žensko telo kot objekt družbene represije.

Uprizoritev je nastala v sodelovanju s finskim koproducentom, gledališko skupino Sadsongskomplex, finančno pa jo je podprlo tudi finsko ministrstvo za izobraževanje in kulturo. Režiser, scenograf, kostumografka, avtor glasbe in oblikovalec svetlobe so tako avtoričini rojaki, po dostopnih podatkih pa režiser Jari Juutinen (zelo znan režiser, tudi dramatik, dramaturg in umetniški vodja, na Festivalu Borštnikovo srečanje smo lahko 2017. videli njegovo uprizoritev Sad Songs from the Heart of Europe) del Sofi Oksanen še ni uprizarjal. Kombinacija gostujočih režiserjev in dramskih predlog z istega jezikovnega ali kulturnega teritorija ni tako redka (v celjskem gledališču je v teh sezoni izraelsko dramo režiral izraelski režiser na primer), nikakor pa ni garancija za dobro uprizoritev. Očiščenje je dobra uprizoritev, v veliki meri pa se zdi najboljša tam, kjer krši ali vsaj preureja dramska izhodišča. Gre za integralno uprizoritev drame, vendar s premišljenim premeščanjem nekaterih ključnih delov - dramaturgijo podpisuje **Alja Predan** - in spremembami uprizoritvenih modusov (igrano, pripovedovano ...). Temeljni režijski princip se zdi vračanje/ponavljanje. Bistveno se zdi tudi, da uprizoritvena ekipa ni upoštevala scenskih napotil avtorice, ki dramsko deklarativnost potencirajo s hiperrealizmom. Namesto tega je nekaj realističnih kosov uporabila za stalno minimalistično postavitev, ki jo kombinira s spremenljivimi paravanskimi elementi. Prehode med časovnimi nivoji pa naznačuje blaga sprememba svetlobe oziroma prosevanje meglic skozi talne deske - ena redkih nepretiranih uporab tega elementa na naših odrih.

Predvsem pa uprizoritev zaznamuje odločitev za to, da mlado (okoli 20 let) in staro (okoli 70 let) protagonistko igra ista igralka, in odločitev, da bo to dvojno vlogo odigrala Živa Selan. Njene transfor-

macije so kodificirane tako rekoč, vsakič naznačene z istimi elementi, do potankosti naštudirano in disciplinirano izvajano starosti primerno gibanje je eno od gonil uprizoritve. Kljub predpisanemu kalupu pa je njena igra ne le prepričljiva, ampak na pravih mestih tudi pretresljiva. To je res herojski podvig. V vlogi divje, še neukročene, vendar že ustrahovane tretje generacije ji dobro parira Maša Grošelj, kot brezmadežni in trpeči uporni moški pa se dobro izkaže - prvič na celjskem odru in že kot član igralskega ansambla - Luka Bokšan, študent četrtega letnika igre na AGRFT. Aljoša Koltak ustvari vlogo zmernega komunističnega vernika in ne najslabšega človeka, Damjan M. Trbovc in Rastko Krošl pa poskrbita za predpisano klišejsko utelešenje komunistične oziroma mafijske surovosti.

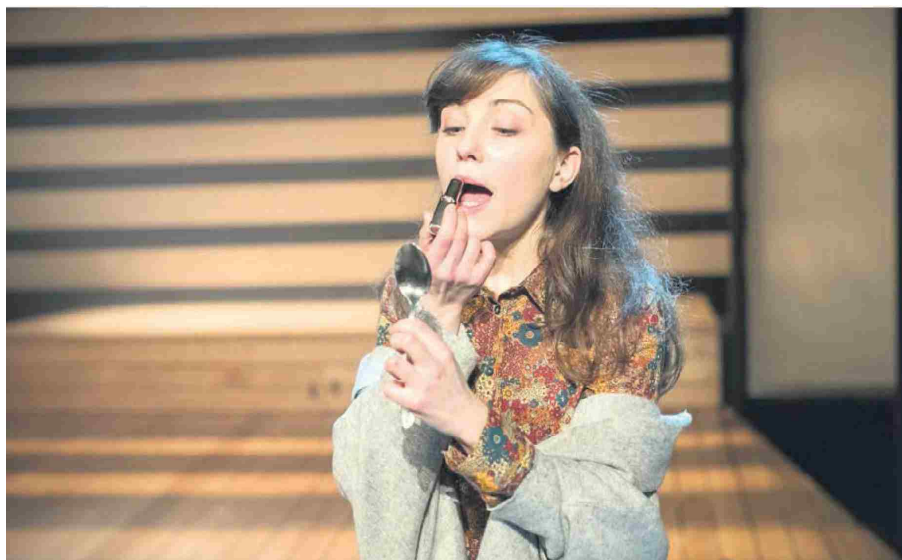
Uprizoritev nam dramo, ki se zdi kljub subtilnim elementom - zaznavamo jih lahko v prevodu Julije Potrč Šavli - vendarle nekoliko preveč shematizirana in agitatorska, približa in jo naredi živo, kolikor je le mogoče.

Očiščenje je dobra uprizoritev, v veliki meri pa se zdi najboljša tam, kjer krši oziroma vsaj preureja dramska izhodišča

Ustvarjalci uprizoritve

Prevajalka Julija Potrč Šavli, režiser Jari Juutinen, dramaturginja **Alja Predan**, scenograf Teemu Nurmelin, kostumografka Tinja Salmi, avtor glasbe in zvoka Ville Hyvönen, oblikovalec svetlobe Teemu Nurmelin, lector Jože Volk, oblikovalca videa Teemu Nurmelin in Ville Hyvönen, svetovalec za gib Boris Ostan, asistentka režiserja Eva Kokalj.

Igrajo **Živa Selan**, Maša Grošelj, Luka Bokšan, Aljoša Koltak, Rastko Krošl in Damjan M. Trbovc. Premiera 21. februarja 2020.

Živa Selan prepričljivo nosi težo uprizoritve.

Foto: Uroš HOČEVAR/SLG Celje